

MURABBIY

ILMIY-MA'RIFIY JURNAL

“MURABBIY”

**ILMIY-MA'RIFIY
JURNAL**

Issue:1 2021 | №1, 2021

<https://science.jspi.uz/>

Chief Editor:

S.Nazarkasimov, Doctor of Philosophy (Ph.D) in Sociology, Vice-Rector of Jizzakh State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Deputy Chief Editor:

A.Turaev, senior teacher of Jizzakh State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Members of the editorial board:

Sh.S.Sharipov - Professor

B.M.Ochilova - Professor

D.Khodjimetova - assistant professor

A.Pardaev - assistant professor

M.N.Khoshimkhonov - assistant professor

A.I.Saidkasimov - assistant professor -

F.K.Akhmedov - assistant professor

B.E.Toshboev - assistant professor

I.N.Akhmedov - PhD

D.Salimova - PhD

N.N.Alimov - assistant professor

M.Saidov - Ph.D.

X.Maxammadiev - teacher

Editorial Representative:

Abrar Turaev

Jizzakh State Pedagogical Institute,
Uzbekistan

Phone: +998933091877

e-mail: ijtimoiy2017@mail.ru

**ONLINE ELECTRONIC
JOURNAL**

“Murabbiy” ilmiy-ma’rifiy jurnali
“Mentor” scientific-educational
journal

Научно-просветительский
журнал “Наставник”

Indexed By:

Published By:

<https://science.jspi.uz/>

Jizzakh State Pedagogical
Institute, Uzbekistan

MUNDARIJA / CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

№	MUALLIFLAR/ AUTHORS / АВТОРЫ	MAQOLA NOMI/ ARTICLE TITLE/ НАЗВАНИЕ СТАТЬИ	SAHIFALAR/ PAGES/ СТРАНИЦЫ
1	<i>Қирғизбоев Муқимжон</i>	Камбағаллик – XXI аср муаммоси	6-14
2	<i>Очилова Бахти Мурадовна</i>	Демократик кадриятлар ва ўзини-ўзи бошқариш	15-25
3	<i>Муҳаммадиев Нурмуҳаммад Эргашевич</i>	Жамиятнинг янгилинида фалсафа илмининг методологик аҳамиятини янада оширишнинг долзарб масалалари	26-30
4	<i>Ахмедшина Фания</i>	Проблема выравнивания положения женщин и мужчин (опыт Узбекистана и зарубежных стран)	31-35
5	<i>Анварова Маърифат Нарзуллоевна</i>	Использование инновационных технологии при обучении арабскому языку	36-42
6	<i>Tilavova Malika Mataramovna</i>	Inversion is a bridge to the wonders of the language world	43-50
7	<i>Худойназаров Сардор</i>	Консультатив психология бўйича мутахассислар тайёрлаш муаммолари	51-54
8	<i>Ғофуров Жасур Исақович</i>	Уструшонанинг илк ўрта аср хунармандчилигига доир	55-58
9	<i>Ибрагимов Солижон Эргашевич</i>	Баркамол авлодни шакллантиришда гўзаллик тушунчасининг аҳамияти	59-63
10	<i>Севостьянов Дмитрий Анатольевич</i>	Инверсивные отношения как диалектический когнитивный конструкт	64-67
11	<i>Muhammadsidiqov Muhammadolim Muhammadroziq o'g'li</i>	Integratsiya tushunchasi: mazmun va mohiyati	68-77
12	<i>Ҳолиқова Рахбархон</i>	Ижтимоий-гуманитар соҳа	78-81

ЖАМИЯТНИНГ ЯНГИЛАНИШИДА ФАЛСАФА ИЛМИНИНГ МЕТОДОЛОГИК АҲАМИЯТИНИ ЯНАДА ОШИРИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

*Муҳаммадиев Нурмуҳаммад Эргашевич,
фалсафа фанлари номзоди,
Тошкент педиатрия тиббиёт институти профессори*

Аннотация

Мақолада жамиятнинг янгиланиш шароитида фалсафа илмининг методологик аҳамиятини оширишнинг асосини, унинг марксча-ленинча мазмун-моҳиятидан холи бўлган қонун категорияларини ўрганиш зарурлиги, шунингдек касб этикаси ва эстетикасининг маънавиятнинг ўзаги, миллий гоянинг тараққиёт стратегияси эканлиги, тарихфалсафасини жорий қилиш ҳақида бир қатор таклиф ва тавсиялар баён қилинган.

***Таянч сўзлар:** фалсафа, касб этикаси ва эстетикаси, фалсафа қонун ва категориялари, миллий гоя, ихтисослашган кенгаши, файласуфлар жамияти, муқобил эксперт.*

***Аннотация:** В статье описаны основы повышения методологической значимости философской науки в контексте модернизации общества, необходимость изучения законы и категорий философии, лишенной ее марксистско-ленинского содержания, а также ряд предложений и рекомендаций по внедрению национальной идеологии как стратегия развития, философии истории.*

***Ключевые слова:** философия, профессиональная этика и эстетика, философские законы и категории, национальная идея, специализированный совет, общество философов, альтернативный эксперт.*

***Resume:** The article describes the foundations of increasing the methodological significance of philosophical science in the context of modernizing society, the need to study the laws and categories of philosophy devoid of its Marxist-Leninist content, as well as a number of proposals and recommendations for the implementation of national ideology as a development strategy, philosophy of history.*

***Key words:** philosophy, professional ethics and aesthetics, philosophical laws and categories, national idea, specialized council, society of philosophers, alternative expert.*

Инсоният ўзининг бахтли ва бахтсиз онларини бошдан кечириб XXI асрга қадам қўйди. Эндиги юз йилликда инсониятни нималар кутаётibdи, унинг

ақл-тафаккури ила нималар яратилади, бу асрда ўзбек халқининг истиқболлини қандай омиллар белгилайди деган бир қатор саволлар туғилиши, табиийдир. Бу саволларга илмий-методологик жихатдан жавоб топишдақайси фан масъулликни ўз зиммасига олади, деган савол ҳам туғилади? Бунга турли соҳаларда тадқиқот олиб бораётган олимлар, зиёлилар “XXI – ахборот технологиялари асри”, бошқалари “XXI аср– нанотехнологиялар асри”, “XXI аср – генмуҳандислиги асри”, “XXI аср – тарихий хотирани тиклаш ва ўзликни англаш асри”, “XXI аср – инсон ҳуқуқларини таъминлаш асри”, “XXI аср – инновацион ривожланиш асри”, “XXI аср – рақамли иқтисодиёт асри”, “XXI аср – учинчи Ренессанс асри” деган ғояларни илгари суриш билан жавоб беришга ҳаракат қилмоқдалар.

Илгари сурилаётган бу ғояларни инкор қилиб бўлмайди, албатта. Бирок, уларни бутун инсониятнинг истиқболлини белгилаб берувчи методологик аҳамиятга молик бўлган фалсафий ғоялар сифатида эътироф этиш, муайян қийинчиликларни туғдиради. Бунга сабаб қилибмамлакатимиздаги техника ва технологиялар соҳасида фаолият олиб бораётган ёш олимларнинг фалсафа илмининг туб моҳиятини яхши англаб етмаганликлари, шу билан бир қаторда таълим муассасаларида мазкур фанни ҳаётий ҳақиқатлар мисоли асосида ёритилмаётганлиги, таълим муассасалари раҳбарларининг бу масалага “совуққонлик” билан ёндашаётганлигини кўрсатиш мумкин.

Аслини олганда XXI аср илм фаннинг ҳамма соҳаларида буюк ўзгаришлар содир бўладиган бир тарихий давр бўлиши ҳаммага айёндир. Бунда фалсафа илмига бўлган қизиқиш сўнмайди, балким оламда содир бўлаётган нарса, ходиса ва жараёнларнинг туб моҳиятини билиш орқали, уларни инсон манфаат ва эҳтиёжларини қондириш учун янги фалсафий тафаккур қилишга бўлган эҳтиёж янада кучайиб боради.

Янги фалсафий тафаккур қилишнинг ядросини фалсафа илмининг минг йиллар давомида ҳаёт синовларидан ўтган қонун ва категориялари ташкил қилади. Буларга “Қарама-аршиликлар бирлиги ва куравиш қонуни”, “Миқдор ўзгаришларнинг сифат ўзгаришларига ўтиш қонуни”, “Инкорни инкор қонуни” киради. Булар объектив қонунлардир. Бу қонунлар жаҳонга машҳур бўлган қадимги дунё файласуфларидан бошлаб ҳозирги кунгача бўлган олимларнинг тинмай изланишларининг маҳсулидир. Ундан марксизм-ленинизм таълимотининг асосчилари, тарғиботчилари ўз мақсадлари йўлида унумли фойдаланишган, холос. Марксизм-ленинизм тарих сахнасидан кетгани билан, афсуски, бу қонунлар уларгача бўлган даврларда ҳам амал қилиб келинган объектив қонун сифатидай ўқолиб кетмади ва кетмайди ҳам. Улардан фойдаланишнинг мазмун-моҳияти ўзгариб туради, холос. Биз мазкур

қонунларнинг марксча-ленинча талқинидан воз кечган бўлсакда, бироқ, бу қонунларнинг жамият ва тузумлар ўзгариши билан йўқ бўлиб кетмаслигини, яъни объектив фалсафий қонун сифатида мавжуд эканлигини тан олишдан негадир ҳадиксирамоқдамиз. Бунга сабаб айрим одамларнинг фалсафа илмини сиёсат қурбонига айлантириш учун ҳаракат қилаётганлигидадир.

Фалсафа категориялари бўлган: алоҳидалик, хусусийлик, умумийлик; мазмун ва шакл; моҳият ва ҳодиса; сабаб ва оқибат; зарурият ва тасодиф; имконият ва воқелик ва бошқалар ҳам объективлик хусусиятига эга бўлиб жамиятнинг янгиланишидаги, яъни унинг тараққиётни таъминлаш ва таназзулга учрашининг олдини олишнинг оптимал йўллари кўрсатиб берувчи методологик аҳамиятга эга бўлган усуллар тизими ҳисобланади. Бундай ҳулосага келишдан мақсад, марксизм-ленинча фалсафани кўмсаш эмас, балки ана шу объектив фалсафий қонун ва категорияларни ўрганиш ва ўргатиш асосида миллий ўзбек фалсафасини яратишдан иборатдир.

Фалсафа илмининг кишилар ҳаётидаги ўрни ҳақида буюк давлат ва сиёсат арбоби И.А.Каримов: “Дарҳақиқат, фалсафа барча фанларнинг отаси. Фалсафани билмайдиган одам—медицина ёки таълим, санъат ёки маданият соҳаси вакили бўладими, бундан қатъий назар – ҳаётнинг, ўз касбининг маъна-мазмунини яхши тушунмайди. ... Дунёни англаш, ҳаёт ва жамият қонуниятларини ҳар томонлама идрок этиш, ер юзидаги турли халқлар ва миллатлар дунёқарашини, ғояси, маслак-муддаоларини билиш учун ҳам фалсафа фанини кенг ва атрофлича ўрганиш даркор. Ёшларимизни фалсафий тафаккур билан қуроллантириш – давр талаби. Фалсафада сабаб ва оқибат деган категория бор. Афсуски, ҳаётда биз кўпинча сабаб ва оқибат ўртасидаги доимий боғлиқлик ва муносабатларни тушунмаймиз. Биз амалий ҳаётимизда кўпинча оқибатни сабаб ўрнида қабул қиламиз, сабабни эса оқибат деб тушунамиз. Аслида сабаб ва оқибат ўртасидаги боғлиқликнинг ўзи диалектикадир”, – деган эди. [1, 117-119-б.]. И.А.Каримовнинг бизга қолдирган сиёсий мерослари ичида бу фикр ҳозирги кунда алоҳида аҳамият касб этади.

Таклиф ва тавсиялар. *Биринчидан, фалсафа илмини талабаларга ўқитиш учун тузиладиган фан дастурлари ва яратиладиган янги авлод ўқув адабиётларининг 50-60% фалсафа қонун ва категорияларини ёритишга қаратилган бўлиши керак.* Бу иш амалга оширилмаса фалсафа илми дунёқарашлар, фанлар, илмий тадқиқотлар, инновацион ғоялар тизимида ўзининг ҳақиқий методологик ўрнидан кўр-кўрона маҳрум қилинган бўлади.

Иккинчидан, Биринчи модель сифатида фалсафа фани дастурини тузишда асосан бешта қисм: фалсафа илмининг назарий-методологик асослари (2/2 соат); онтология ва гносеология (4/4 соат); қонун (6/6 соат) ва

категориялар(12/12 соат); жамият ва ижтимоий онгнинг ривожланиш тенденциялари (6/6/ соат); социал прогнозлаштириш ва ҳозирги дунёнинг глобал муаммолари (2/2 соат) ажратилиб тузилиши керак. Бунда жами маъруза 26 соат ва 26 соат семинар бўлади. Жами 56 соат.

Учинчидан, ҳар бир таълим муассаси ички имкониятлардан келиб чиққан ҳолда “Касб этикаси ва эстетикаси” фанини 2- модель сифатида ўқув жараёнига киритиши керак.(20/20= 40 соат) ҳисобида. Бу “ маънавият” тушунчасининг сийқаланиб кетишининг олдини олади. Чунки, маънавиятнинг ўзагини ахлоқ ва нафосат ташкил қилади. *Ахлоқ ва нафосатсиз – маънавият пуч ёнгоқ каби бир тушунчадир, холос.*

Тўртинчидан,3-модель сифатида “Миллий ғоя – тараққиёт стратегияси” номли ўқув фанини жорий қилиш керак. (20/20=40 соат). Бунда,миллий мафкуранинг бош ғояси «озод ва обод Ватанда, эркин ва фаровон яшаш» эканлигини тан олган ҳолда (Президент Ш.М.Мирзиёевнинг ҳар бир нутқи,чиқишлари ва халқ билан учрашувларида шу ғояни амалга ошириш ҳақида гап кетади),ҳар йил эълон қилинадиган ғояларни *тактик (масалан,«2020 йил – Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили»)*, бажарилиши кўп йилларга мўлжалланган ғояларни стратегик (*Масалан «Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари»[2,348.]*),«Учинчи Ренессанс масаласини стратегик вазифа сифатида олдимизга қўйиб,уни миллий ғоя даражасига кўтармоқдамиз»[3.] стратегик ғоя сифатида амалга ошириш зарурлигини ёшларга тушунтириш орқали уларнинг миллий мафкуравий онги-тафаккурини шакллантириш ва ривожлантириш керак бўлади.

Демак, бозор талаби қандай бўлишидан қатъий назар: «Фалсафа»,«Касб этикаси ва эстетикаси», «Миллий ғоя – тараққиёт стратегияси», Ўзбекистон тарихи ўрнига «Тарих фалсафаси» номли фанлар давлат томонидан қатъий белгиланган, мажбурий характерга эга бўлган фалсафий фан соҳаси сифатида барча олий таълим муассасаларида ўқитилиши шарт деб белгилаб қўйилиши мақсадга мувофиқдир.

Бешинчидан,фалсафа йўналиши бўйича *Илмий даража берувчи Ихтисослашган кенгаш раиси ва унинг ўринбосарлари Кенгаш аъзолари томонидан очиқ тарзда сайланиши керак. Шу* билан бир қаторда Ихтисослашган кенгаш ёки семинар аъзолигидан чиқарилаётган киши,очиқ тарзда Кенгаш аъзоларига,унинг иштирокида тушунтирилиши керак. Бу ҳар хил тушунмовчиликларнинг олдини олади. Ихтисослашган Кенгаш раиси таянч маълумоти, яъни олий таълимда олган ихтисослиги тўғри келсагина

раис қилиб сайланиши зарур. Раисларни Ректор томонидан тавсия қилиш ва тасдиқлаш амалиётига чек қўйиш лозим. Бу коррупцияга олиб келади.

Олтинчидан, ҳар қандай фалсафа илмидан ҳимоя қилинган диссертация очик бўлиб, у албатта муқобил экспертлар томонидан баҳоланиши лозим. Бу тадқиқотчини ҳақиқий кашфиёт қилишга мажбур этади, илмий ишнинг холислигини таъминлайди.

Еттинчидан, «Ўзбекистон файласуфлари жамияти»ни қайтадан тузиш, фалсафанинг долзарб масалалари бўйича йилига бир марта файласуфларнинг қурултойини ўтказиб туриш керак. Уни ташкил қилиш масаласини «Республика Маънавият ва маърифат маркази» зиммасига юклаш мақсадга мувофиқдир.

Бу ишларни амалга оширишда жаҳл ва жаҳолат қилишдан сақланиш зарур. Президентимиз Ш.М.Мирзиёев айтганидак: “Биз бугун жаҳолат деган балога иқтисодиёт соҳасида ҳам, таълим-тарбия, соғлиқни сақлаш, маданият тизимида ҳам, қўйингки, ҳаётимизнинг барча жабҳаларида дуч келаяпмиз ва бу иллат қўл-оёғимизда бамисоли кишан бўлиб турибди. Бу кишандан халос бўлмасдан туриб, тараққиёт ва ривожланиш ҳақида ҳеч қандай сўз бўлиши мумкин эмас”. [4.195-196-б.]

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Каримов И.А. Ёшларга ишонч билдириш, уларнинг ташаббус ва салоҳиятини рўёбга чиқариш – бугунги куннинг устувор вазифасидир// Унинг ўзи. Инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари олий қадрият. 14-том. – Т.: “Ўзбекистон”, 2006.

2. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг йигирма саккиз йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи// Унинг ўзи. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-жилд. – Тошкент: “ЎЗБЕКИСТОН” НМИУ, 2020.

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг ўқитувчи ва мураббийлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. 30.09.2020. // <https://president.uz/uz/lists/view/3864>.

4. Мирзиёев Ш.М. Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш – халқимиз маънавий оламини юксалтиришнинг мустаҳкам пойдеворидир// Унинг ўзи. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд.